

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שלא עשני גוי

מאה ברכות

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך... מנחות מג, ב ד' דברים חייב אדם לומר בכל יום: שלא עשני גוי, שלא עשני עבד שלא עשני אשה, שלא עשני בור, שאין בור ירא חטא מדרש בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא אנכי ד' אלקיך פתח מרע"ה ואמר בא"י אמ"ה שלא עשני גוי מדרש שלא עשני גוי שהגויים כאין נגדו מדרש

10 "ישְׂרָאֵל עֲלֶה בְּמַחְשָׁבָה תַּחֲלֶה". וְרֵאשִׁית הַמַּחְשָׁבָה הִיא כֹּל הַיֵּשׁ בְּמִצִּיאֹת הָעֲלִיָּוָה הַכּוֹלֶלֶת אֶת הַכֶּלֶל כְּלוּ בַּהֲוִיָּתוֹ הַיּוֹתֵר טְהוֹרָה וַיּוֹתֵר אֲצִילִית. וְהַמְדַּרְגָּה הַזֹּאת, שְׁאִין מִבְּלַעֲדָה בְּמִצִּיאוֹתָה הַתְּהוּוֹת בְּמַהוֹתֵיּוֹתָה הָעֲצֻמִּית, הִיא עוֹמֶדֶת לְמַעַלָּה מִכָּל בְּרָכָה וְתַחֲלֶה, מִכָּל הַלֵּל וְהוֹדָאָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְבַטֵּא אֶת הַכְּרִתָּהּ שֶׁל טוֹבָה עֲלִיָּוָה זֶה בְּשׁוּם רְעִיּוֹן וּמַחְשָׁבָה, וְקַל־וְחֹמֶר בְּשׁוּם בְּטוּי וּמְלִיל. אֲמַנְם מִה שְׁיֵשׁ מְקוֹם לְהַנְהִיחַ דְּבוּרִית הוּא בְּדַבַּר הַיְרִידָה שֶׁל הַמְדַּרְגוֹת, מְרוּם הַגְּבוּהָ וְהַטְהָרָה עַד לִידֵי הַהִשְׁפָּלָה שֶׁל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, שְׁלֵא פִּגְעָה יְרִידָה זֶה בִּי וְלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי. עַל־זֶה מְלֵא פִי תְהִלָּתֶךָ: בא"י, אמ"ה, שְׁלֵא עֲשֵׂנִי גוֹי. עולת ראייה

20 והנה הב"ה (סי' מ"ו ד"ה ויש, בשם מפרשים) כתב דלכן אנו מברכים ברוך אתה ה' וגו' שלא עשני גוי, דרך שלילה, ולא מברכים שעשני ישראל, לפי שטוב מי שלא נברא, וברכה זו בקומו ממיטתו מברך, אבל לאחר התפילה שהודינו להקב"ה כמצות ק"ש ותפילה, אח"כ אנו אומרים ברוך אלקינו שבראנו לכבודו. תורת משה והט"ז סימן מ"ו ס"ד מתרץ שאם מברך שעשני ישראל נמצא כמזולזל בכל שאר הבריאיה וז"א שהרי כל הנברא לכבוד בוראם נבראו ונוצרו הגר"ש אלישיב דחסדי המקום שהוא זכר ישראלי פעם אחת של שעת יצירתו גרם לו מ"מ החסד של שעה גרם לו שנהנה ממנו לעולם בכל עת ושעה לפיכך יש מקום לברכות הללו בכל יום שהרי אכתי לא חלף ועבר הנאה זו שע"י עשיית של שעת לידה ועדיין נהנה ממנו טור אבן

שמחת ההתכללות הישראלית והבחירה

ולכא לשמחה, הוא ע"י מה שמוצא בעצמו איזה נקודה טובה עכ"פ, כמבואר ע"פ אזמרה לאלקי בעודי (בליקוטי הראשון בס' רפ"ב) ע"ש. ועכ"פ יש לו לשמוח במה שזכה להיות מזרע ישראל, שלא עשני גוי. וכמו שאנו אומרים, ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו וכו' ונתן לנו תורת אמת וכו'. מכל זה וכיוצא בזה, ראוי לו ליקח לו שמחה לשמח דעתו כנ"ל לליקוטי מוהר"ן אמרו בשם הרה"ק מבארדיטשוב זצלה"ה שפעם אחת דילג בברכת השחר הברכה שלא עשני גוי וכששאלו לו על זה השיב שבקומו ממתנו בזה היום היה לו שברון לב מאד ולא היה לו במה לחזק עצמו עד שעלה על דעתו שעל כל פנים תולדתו הוא מצד שורש קדושת ישראל ובירך בשמחה רבה הברכה שלא עשני גוי ובוזה השיב את נפשו. וזאת ידוע שמשעת מתן תורה ואילך נבדלו נשמות ישראל מנפשות האומות העולם להיות מוצאם מאוצר מיוחד בקדושה. וכל מי שיש לו אחיזה בתולדה מאוצר הנשמות הללו בהכרח להתברר לטוב לעתיד לבוא ר' צדוק והייתם לי סגולה - פירש"י - אוצר חביב.

30 כל איש יתחזק בעצמו בכלל ובפרט, היינו שיראה א"ע גבוה במעלה מצד הכלל שבכללו הוא איש ישראלי, ונברא לשמש את קונו, ואין נאה לפניו לעשות מעשים פחותים שאינם מותאמים לפי מעלתו ותעודתו, ובכלל להיות לבו מתנשא ומוגבה בדרכי ה' מחמת זה שזכה להיות בתוך כלל ישראל. וכמו שסיפרו על בעל אורים ותומים, שהאינו אחריו שלא ברך שלא עשני גוי, ונשאל ע"ז והשיב כי בקומו ממתנו וזוכר שהוא יהודי נתרגש באהבה ובהגבחה הלב לשמים עד שלא עצר כח להמתין בברכת שלא עשני גוי לאמרה בתוך סדר הברכות ואמרה תיכף. ולעומת זה הוא נרצה מצד כלל ישראל ובתוכו. ומצד הפרט כיצד, היינו להשגיח על כל מדה ומדה בפ"ע ועל כל תנועה ותנועה שיהא נוכח ה' דרכה, ואל יקל בעיניו שום מדה ותנועה בלתי השלמתה, ולעומת זה הוא נרצה גם מצד הפרט שם משמואל

40 הנשמה הכללית של כנסת ישראל אינה שורה באיש הפרטי כי אם בארץ ישראל, ותיכף כשבא אדם לארץ ישראל מתבטלת נשמתו הפרטית מפני האור הגדול של הנשמה הכללית הנכנסת לתוכו אורות ישראל ע"פ חסד לאברהם

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שלא עשני עבד

מאה ברכות

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך... תניא היה ר"מ אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום אלו הן שעשאני ישראל שלא עשאני אשה שלא עשאני בור רב אחא בר יעקב שמעיה לכריה דהוה קא מברך שלא עשאני בור אמר ליה כולי האי נמי אמר ליה ואלא מאי מברך שלא עשאני עבד... מנחות מג. ב ד' דברים חייב אדם לומר בכל יום: שלא עשני גוי, שלא עשני עבד שלא עשני אשה, שלא עשני בור, שאין בור ירא חטא מדרש השבוי מברך שלא עשני עבד שלא תקנו ברכה זו מפני העבדות עצמה אלא מפני שאין העבד חייב במצוות כישראל ואינו ראוי לבא בקהל ופסול לכמה דברים בית יוסף

10

כַּשֶׁם שְׁגִדוּלָה הִיא הַהוֹדָאָה, עַל אֲשֶׁר לֹא נִתְּנִי לְהִיּוֹת יוֹצֵא מִחוּץ לְאוֹתוֹ הַחוּג הַקְּדוֹשׁ, שֶׁל אוֹר יִשְׂרָאֵל וְתַפְאֶרֶת הַדָּרַת קִדְשׁוֹ בְּמַעֲמָקֵי נְשֻׁמָּתֵי, כִּכְהַ גְדוּלָה הִיא הַהוֹדָאָה עַל אֲשֶׁר נִתְּנִי לִי נְשֻׁמָּה עֲצֻמִּית, נְשֻׁמָּה תְּכַלִּיתִית שֶׁחֶפְצָהּ הַחֶפְשִׁי נִתּוֹן בְּיָדָהּ, שֶׁהִיא עֲצֻמָּה יֵשׁ לָהּ מִטְרָה בַּחַיִּים וּבְמִצְוִיאוֹת, שֶׁהִיא נְשֻׁמָּה הַחֶפֶשׁ וְהַחֲרוֹת הַמְּפַעֲמֶת בִּי בְּקִדְשָׁתָהּ, וְלֹא נִשְׁפְּלֵתִי לְהִיּוֹת נוֹצֵר בְּתַכּוּנָהּ שֶׁל עֲבָדוֹת, שֶׁאֵין לָהּ חַיִּים עֲצֻמִּים וְרִצּוֹן מְקוֹרֵי, וְלֹא נוֹצְרָה כִּי אִם לְהִיּוֹת לְכֻלִּי שְׁמוֹשׁ לְהַכְשִׁיר עַל יְדֵהּ אֶת הַרְצוֹן הָעֲצֻמִּי הַקְּדוֹשׁ וְהַנְּשָׁגֵב שֶׁבְּנִשְׁמַת הַחֶפֶשׁ הַטְּהוֹרָה. וְעַל־כֵּן רָבָה תְּהִלָּתִי לְאַלְהֵי חֶסְדִּי: שְׁלֹא עֲשֵׂנִי עֶבֶד. עולת ראייה

לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים - תכלית יציאת מצרים היתה מה שכתוב (שמות ו 1) ולקחתי אתכם לי לעם ויציאת מצרים היתה יציאה מן הגויים, ובכל יום יציאת מצרים מתחדשת וזה שמברכים בשמחה בכל יום שלא עשני גוי אמרי אמת איתא במגן אברהם (סי' מו סק"י) שאומרים בכל יום ברכה שלא עשני גוי ושלא עשני עבד על שלא נדבק נשמת גוי ועבד, ניצוץ גוי וניצוץ עבד אמרי אמת

20

ההבדל שבין העבד לבן חורין אינו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר, וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהיפוך, בן חורין שרוחו הוא רוח של עבד. החירות הצביונית היא אותה הרוח הנשאה, שהאדם וכן העם בכלל מתרומם על ידה, להיות נאמן להעצמיות הפנימית שלו, להתכונה הנפשית של צלם אלקים אשר בקרבנו, ובתכונה כזאת אפשר לו להרגיש את חייו בתור חיים מגמתיים שהם שוים את ערכם. מה שאין כן בכעל הרוח של העבדות, שלעולם אין תוכן חייו והרגשתו מעוררים בתכונתו הנפשית העצמית כי אם במה שהוא יפה וטוב אצל האחר השולט עליו איזה שליטה שהיא, בין שהיא רשמית בין שהיא מוסרית, - במה שאותו האחר מוצא שהוא יפה ושהוא טוב... ואנחנו כבושי הגלות, שכל כך הרבה מאות בשנים היינו משועבדים בידי אדונים קשים, לולא פנימיות נשמתנו העליונה הספוגה רוח של חירות, רוח של הכרה עצמית פנימית "חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות", לולא זאת המתנה הנפלאה שלנו שנתנה לנו מאז, בעת צאתנו לחירות עולם מיד פרעה מלך מצרים, לולא זאת, היתה הגלות יכולה להפך רוחנו בקרבנו לרוח של עבדים מאמרי הראי"ה

30

והטעם שאין לברך שעשני ישראל כי האדם עדיין הוא תחת הבחירה ובשם ישראל יכולה להיות זה שבחר בטוב ומי יודע אם יכול לעמוד בבחירתו ולכן אינם מברכין רק שלא עשני גוי ועבד ועל כל פנים ניתן תחת הבחירה לבחור בטוב מחמת שאינו גוי ועבד, וכן שלא עשני אשה ובבחירתו לקיים כל המצוות שהאיש מצווה יתר על האשה ר' צדוק שאלו את הרב שך למה מברכים שלא עשני גוי ולא מברכים שעשני יהודי, ענה להם הרב ואמר הקב"ה עושה שלא תהיה גוי אתה עושה שתהיה יהודי אהרון רואל שם שם שבח והודאה למקום שבחר בנו מכל האומות וקרבנו לעבודתו ונתן לנו תורתו ומצות עשה ולא תעשה, מה שאין כן בגוי ועבד, ואשה נמי פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא. ואנו משבחים להבורא יתברך שאנו מהמצווים ועושים, כי בזה משכורתנו שלמה, כאמרם ז"ל, גדול המצווה ועושה וכו', על זה ראויים השלש ברכות אלו לסמכם לברכת אשר נתן לשכוי בינה השל"ה

40